

ників страхової компанії, спрямоване на визначення дефектів у бізнес-процесах забезпечує покращення рівня обслуговування клієнтів. Саме використання вище зазначених методів покращення якості послуг ДМС призвело до позитивних змін загальних тенденцій на базі дослідження: приріст доходів від ДМС у 2010 р. році порівняно з 2009 роком склав близько 12%, і кількість клієнтів зросла на 103%. Для порівняння, співвідношення результатів 2009 і 2008 років сформувало аналогічні показники на рівні 7% і 97% відповідно. Тому розвиток медичного страхування в Україні має бути спільною справою всіх суб'єктів цього ринку, починаючи від клієнта та страхової компанії, і закінчуючи найвищими рівнями у 2009 році державної влади. Збалансо-

ване регулювання чиновниками медичного страхування (включаючи політику оподаткування учасників інфраструктури) дасть можливість ринковим механізмам внести свої корективи на терені медичної сфери.

1. Головнина Н. В. Экономические модели национальных систем здравоохранения // Муниципальная экономика. – № 3.– 2007. 2. Паненко І. Страховики відмовляються від медстрахування // Газета "Дело". – 26.11.2010. 3. Портер М., Тайсберг Е.О. переосмислення системи охорони здоров'я. Як створити конкуренцію, основану на цінності та орієнтовану на результат. – К.: видавництво О.Капусти (підрозділ "Агентства "Стандарт"), 2007. – 620 с. 4. Соцпакет по-українськи: Дослідження. – <http://ubr.ua> (Український бізнес-ресурс). 5. Insurance Top(журнал) – № 2(30)2010.

Надійшла до редколегії 12.02.11

УДК 330.101:368.02

Р.В. Пікус, канд. екон. наук, доц.

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статті досліджуються тенденції розвитку страхового ринку України в умовах глобалізації, виокремлено позитивні та негативні наслідки такого процесу. Визначено шляхи оптимізації інтеграційних процесів України в світовий страховий простір.

Ключові слова: страховий ринок, глобалізація, інтеграція.

В статье исследуются тенденции развития страхового рынка Украины в условиях глобализации, выделены позитивные и негативные последствия такого процесса. Определены пути оптимизации интеграционных процессов Украины в мировое страховое пространство.

Ключевые слова: страховой рынок, глобализация, интеграция.

Trends progresses of insurance market of Ukraine are investigated in the article in the conditions of globalization, the positive and negative consequences of such process are distinguished. The ways of optimization of integration processes of Ukraine are certain in outer insurance space.

Keywords: insurance market, globalization, integration.

Об'єктивною реальністю кінця ХХ – початку ХХІ століття стала глобалізація світової економіки, що не оминуло і систему страхових відносин. Суть, механізм та наслідки цього процесу до кінця не вивчені і викликають діаметрально протилежні погляди.

Серед наукових праць, в яких досліджуються теоретичні основи фінансової глобалізації і, зокрема, – глобалізації у сфері страхових послуг слід відзначити роботи таких зарубіжних вчених як Дж.Батлер, Дж. Більхотт, Д.Бланд, К.Бурроу, Л.Гератеволь, В.Гейльман, Дж.Діксон, Г.Леві, А.Манес, Р.Мер, Р.Меркін, А.Монті, Дж.Оріні, Х.Скіпер, Д.Фарні, Д.Хемптон, В.Шахов, Р.Юлдашев.

Ключові питання розвитку світового та вітчизняного ринку страхування досліджували українські вчені В.Базилевич, К.Базилевич, К.Воблий, Н.Внукова, Т.Говорушко, Д.Граве, В.Грушко, О.Залєтов, О.Заруба, М.Клапків, В.Малько, С.Осадець, А.Таркуцяк, Я.Шумелда.

Разом з тим, дослідження умов і особливостей формування ефективної національної політики у страховій сфері в глобальних умовах соціально-економічного розвитку потребують, з одного боку, більш акцентованого наукового інтересу, а з іншого, – прагматизму. Загалом, необхідність вирішення існуючих проблем світового ринку страхування, його рушійних сил і тенденцій є очевидною у теоретичному і практичному плані.

Сьогодні світ перетворився у глобальну економічну систему, в якій практично не залишилося можливостей для сповідування стихійних ринкових відносин між державами. Виник глобально функціонуючий світовий виробничо-господарський механізм, складовими якого стали окремі національні економіки. На очах одного покоління відбуваються ущільнення простору і часу в глобальних масштабах, взаємне зближення країн, на-родів, регіонів.

Глобалізація страхових відносин є процесом стирання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими ринками, що відбувається під впливом змін у світовій економіці, і має на меті формування глобального страхового простору. Це явище красномовно виражається у таких процесах: концентрація страхового й перестрахового капіталу; зрощення банківського та страхового капіталу; концентрація на ринку страхових посередників; концентрація споживачів страхових послуг; зміна попиту на "масові" страхові послуги, активізація участі страховиків у пенсійному страхуванні; розширення сфери використання приватного комерційного страхування; зміни традиційних форм і видів страхових послуг, які ведуть до зрощення страхових й фінансових послуг; зміна ринкового середовища в умовах повної комп'ютеризації споживачів страхових послуг [6].

Архітектура світового страхового ринку нестійка і піддається значним потрясінням не лише для страхових ринків периферії, але й для центру, тому що світова страхова сфера перетворюється в єдину систему і обвал однієї з ланок тяжко відображається на інших.

До числа країн, страхові ринки яких розвиваються та входять до периферії світового страхового ринку, відносяться і Україна.

Становище такого розвитку зовсім не значить, що периферія наближається до центру, а навпаки, це ситуація, коли периферія повинна постійно наздоганяти центр, оскільки він задає технічні, соціально-економічні, організаційні й управлінські стандарти, на основі яких формується світовий страховий ринок, його порядок, умови та правила гри.

Світовий страховий ринок сформований на основі інтеграції страхових ринків високо розвинутих країн світу, підштовхує менш розвинуті національні страхові ринки до адаптації місцевих стандартів до міжнародних. Щоб освоїти такі стандарти, необхідно створити відповідні інститути та механізми, а це не просто, бо пряме запози-

чення чужого досвіду неможливе. Чуже середовище їх відштовхує, вимагаючи створювати інститути і механізми, які одночасно відповідають вимогам часу й враховують традиції національного страхового ринку [7].

В останні роки глобалізація страхових відносин проявляється більш чітко. Постає питання – зближуються чи віддаляються один від одного розвинуті страхові ринки й страхові ринки, що розвиваються.

Широкомасштабне й активне включення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин проходить поступово й вибірково. Великі зусилля знадобляться для адаптації національних страхових продуктів до вимог світового ринку, підвищення їх параметрів до конкурентоспроможного рівня. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних страхових продуктів – основа включення страхового ринку України в процес глобалізації страхових відносин.

Світовий ринок страхування охоплює усю сукупність міжнародних страхових операцій. В круговому потоці страхових операцій на світовому страховому ринку зустрічаються два головні типи страхових каналів – пряме страхування, при якому страхова послуга переміщується від страховика до страхувальника, і непряме страхування, при якому страхова послуга від страховика до страхувальника переміщується через систему страхових посередників.

Страховий ринок України виник з проголошенням незалежності країни і водночас відчув на собі всю жорсткість і безкомпромісність міжнародної страхової системи. Вхідження цього сектора національної економіки у світове господарство є актуальним і в той же час проблематичним, оскільки воно обумовлене великою кількістю об'єктивних і суб'єктивних факторів. Найбільшою проблемою стало його формування умові відірваності української страхової системи радянського періоду від світових страхових ринків [8].

Успішний розвиток інтеграційних процесів на національному страховому ринку залежить від:

- сталості фінансового середовища господарюючих суб'єктів та населення – потенційних страхувальників;
- формування фінансово стійких страхових організацій;
- активізації ролі держави і її органів в зміцненні та розвитку страхового ринку;
- формування державних пріоритетів у розвитку національного страхового ринку;
- розвитку законодавчої бази страхування;
- використання сучасних методів в управлінні страховими організаціями.

Оскільки обмеження глобалізації є нереальним, єдино правильним варіантом дій в цих умовах є вироблення нових підходів до регулювання процесів на національному страховому ринку і формування ефективних моделей управління страховими відносинами в Україні. З огляду на це, потрібно:

- визначити основні параметри й тенденції розвитку сучасного світового страхового простору та місце страхового ринку України в ньому;
- сформувати систему інструментів економічного регулювання, які б оперативно реагували на ймовірні суттєві зміни в умовах страхової діяльності;
- забезпечити поступове звуження сфери використання фіскальних механізмів регулювання страхових відносин за рахунок максимального зниження податкового навантаження на фінансові результати діяльності страховиків на основі запровадження принципів оподаткування в галузі страхування в країнах Європейського Союзу;
- адаптувати понятійний інструментарій національного страхового права до понятійного апарату міжна-

родних угод, що регулюють торгівлю страховими послугами в умовах глобалізації світового страхового ринку;

- адаптувати класифікацію видів страхової діяльності, правила формування страхових резервів та їх інвестування до вимог глобального страхового ринку;

- продовжити роботу з удосконалення системи й структури управління інститутами національного страхового ринку, вивчити причини, форми і досвід зрощення фінансового, банківського та страхового капіталу [6].

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних страхових продуктів – основа введення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин.

Сучасний світогосподарський розвиток характеризується розгортанням глобалізаційних процесів, які докорінно змінюють структуру міжнародних економічних відносин. Фінансовий капітал стає найбільш глобалізованим економічним ресурсом, коли темпи його руху значно перевищують динаміку світового виробництва і торгівлі. Безпрецедентна міжнародна мобільність фінансових інструментів, їх інноваційний характер за умов лібералізації, з одного боку, обумовлює глобалізацію фінансових ринків, що функціонують у все більш уніфікованому висококонкурентному середовищі. Це надає нові можливості ефективного використання фінансових ресурсів, сприяє загальному економічному прогресу. З іншого боку, посилюється вплив деструктивних чинників, пов'язаних із глобальними спекулятивними операціями, загрозливо збільшується розрив між фінансовим і реальним секторами світової економіки, регіональна фінансова нестабільність провокує економічні кризи глобального характеру.

Глобалізація ринку страхових послуг відбувається в умовах:

- загострення конкуренції між найкрупнішими транснаціональними страховиками;
- появи нових видів страхування і перестраховання;
- злиття страхового, банківського і фінансового капіталів;
- початку процесу формування всеохоплюючого і ефективного міжнародного страхового законодавства;
- адаптації національних ринків до нового режиму міжнародної торгівлі страховими послугами.

Тракуюванню "глобальної страхової діяльності" полягає, насамперед, у домінуванні у всіх сегментах страхового ринку транснаціональних страхових корпорацій, їх груп, стратегічних альянсів, тандемів, конгломератів, мегаброкерів, пулів, що діють у міжнародно уніфікованому середовищі і внаслідок фінансової лібералізації проводять активну експансіоністську політику з використанням організаційних і страхових інновацій на новітній інформаційно-технологічній основі.

Наслідки впливу глобалізації світового ринку страхових послуг на національні страхові системи:

а) Позитивні:

- залучення іноземних інвестицій у розвиток страхової інфраструктури,
- підвищення капіталізації та ємності національної страхової галузі за рахунок коштів іноземних інвесторів,
- використання передових страхових технологій і "ноу-хау",
- розширення структури і підвищення якості страхових послуг.

б) Негативні:

- втрата національного контролю над страховими резервами та інвестиційними коштами при домінуючій іноземній участі на страховому ринку чи в його окремих сегментах,

➤ обмеження можливості держави з використання механізмів активної соціальної політики в галузі пенсійного та медичного страхування,

➤ супроводження експансії крупних іноземних страховиків, ціновим демпінгом та ін.

Підхід щодо впровадження у національну страхову систему України нових технологій, міжнародних стандартів і норм організації бухгалтерського обліку і фінансової звітності перед наглядовим органом враховує:

➤ об'єктивні тенденції інтернаціоналізації та глобалізації ринку страхових послуг і базується на принципах:

- інноваційної адекватності,
- соціально-економічної доцільності,
- послідовності;

▪ транспарентності у міжнародно уніфікованому регуляторному середовищі [6].

Для інтеграції страхового ринку України в глобалізаційний простір необхідно:

1. Дослідити та сформулювати новий режим міжнародної торгівлі страховими послугами з виділенням сутнісних характеристик принципово нового етапу розвитку регулятивної системи безпосередньо під егідою Світової організації торгівлі у межах Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС);

2. Створити дійовий механізму досягнення страховою системою України високого конкурентного статусу, в першу чергу, шляхом

➤ внесення змін до національних законодавчих і нормативних актів для розвитку обов'язкового і добровільного страхування,

➤ стимулювання капіталізації та інвестиційної спрямованості страхового ринку,

➤ активізації розвитку його інфраструктури,

➤ удосконалення оподаткування діяльності страховиків і перестраховиків, які працюють на ринку України [7].

На сучасному етапі для світового страхового ринку характерними є процеси глобалізації, інтеграції та консолідації. Участь кожної країни в таких процесах є результатом тривалого історичного розвитку національної економіки та світового господарства. Головними рушійними силами глобалізації ринку страхових послуг є США, Японія, Німеччина, Велика Британія. У процесі глобалізації руйнуються кордони між національними страховими ринками і відбувається концентрація капіталу через злиття й поглинання страхових і перестраховувальних компаній, що призводить до формування транснаціональних страхових компаній. Результатом поглинання одних страхових компаній іншими є загострення конкурентної боротьби між ними і, як наслідок, зменшення їх кількості. За 20 років, починаючи з 1990 р., загальна кількість страхових компаній в Європейському Союзі зменшилась на 1283 компанії [4].

Зростання і концентрація страхового, банківського і позичкового капіталів, як наслідок – створюються транснаціональні фінансові групи.

Концентрація на ринку страхових посередників, що призводить до появи міжнародних страхових брокерів. Такі процеси почали відбуватися у 1998 р., коли американський страховий брокер "Marsh&McLennan" придбав двох англійських – "Sedjwick та Jonson&Higgins", інший американський страховий брокер "AON" в цьому ж році придбав європейських брокерів "Alexander&Alexander", "Bain Hogg", "Minet".

Відбувається зміна попиту на традиційні страхові послуги та об'єднання їх з фінансовими послугами. Також пропонуються нові страхові послуги, зокрема, страхування від політичних і військових ризиків, страхування кредитів та гарантій, страхування інформаційних ризиків.

Розширення доступу іноземних страховиків на засадах, передбачених регіональними інтеграційними угодами і вимогами. Варто зазначити, що розвинені країни допускають на свою територію філії компаній-нерезидентів з певними обмеженнями:

➤ У таких країнах, як Австрія, Канада, Японія, Швеція, Швейцарія, для функціонування філії страховик-нерезидент має внести депозит. У Данії, Італії, Іспанії, США, Японії вимоги до платоспроможності для страховиків та філій страховиків-нерезидентів ідентичні.

➤ Деякі країни (Аргентина, Австрія, Ісландія, Нідерланди) дозволяють діяльність філій, тільки якщо відповідні країни також дозволяють працювати на їхніх територіях філіям інших країн.

Поступове розмивання кордонів між різними національними моделями державного регулювання страхової діяльності. Такі процеси вимагають вироблення єдиних підходів до регулювання діяльності страхових компаній на міжнародному рівні. У 1994 р. було створено Міжнародну асоціацію страхового нагляду (IAIS), члени якої зобов'язалися регулярно обмінюватися інформацією про компанії, що працюють під їхньою юрисдикцією. Одне із головних завдань цієї асоціації полягає у створенні можливостей для обміну досвідом між наглядовими органами щодо питань регулювання страхової діяльності на території різних країн, створення прозорості у наданні інформації як про національні законодавства, так і про страхові компанії [4].

Таким чином, глобалізаційні процеси вимагають від країн, зокрема України:

➤ вдосконалювати державне регулювання страхової діяльності;

➤ поліпшувати якість обслуговування, використовуючи новітні технології;

➤ розширювати асортимент страхових послуг, що зумовлено новими видами ризиків (інформаційних ризиків, ризиків, пов'язаних з іноземними інвестиціями, з будівництвом об'єктів за кордоном тощо);

➤ збільшувати обсяги статутних фондів страхових компаній, що сприяє фінансовій стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності;

➤ підвищувати витрати на проведення експертизи, оцінки об'єкта страхування згідно з західними стандартами [1].

Головними *позитивними наслідками* для сектору страхових послуг від набуття Україною членства в Світовій організації торгівлі мають стати:

➤ збільшення іноземних інвестицій у страховий сектор;

➤ стимулювання нових технологій надання страхових послуг та впровадження міжнародних стандартів;

➤ конкуренція з боку іноземних страхових компаній слугуватиме основним стимулом розвитку вітчизняних постачальників послуг страхування, зокрема, це дозволить розширювати асортимент послуг, покращувати якість, знизити ціни, повніше враховувати потреби клієнтів [5].

Можливі *негативні наслідки* для сектору страхових послуг від набуття Україною членства у СОТ можуть бути:

➤ звуження внутрішнього ринку для національних постачальників послуг;

➤ поглинання більш потужними іноземними страховими установами вітчизняних страхових компаній.

Проблема залежності українського бізнесу від іноземних страховиків активно розглядається багатьма українськими аналітиками, які негативно ставляться до цього процесу. Але, беручи до уваги існуючу різницю між темпами росту українського страхового капіталу і страхових премій по добровільному страхуванню, стає очевидним, що наш страховий бізнес вже давно зале-

жить від міжнародного ринку перестраховування. Відмова іноземних перестраховиків приймати на перестраховування українські ризики призведе вітчизняний ринок до банкрутства [1].

Сучасний стан страхового ринку характеризується наявністю багатьох негативних тенденцій та суттєвих диспропорцій свого розвитку, які потребують підвищеної уваги з боку державних органів нагляду за страховою діяльністю і врахування в процесі управління розвитком кожного суб'єкта страхового підприємництва:

- фіктивність значної частки страхових операцій;
- низький рівень покриття ризиків;
- більша частина активів фінансується власними коштами, а не із залучених джерел;
- недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг;
- низький рівень проникнення страхового ринку (страхові платежі за вирахуванням страхових платежів, переданих на перестраховування українським страховикам, по відношенню до ВВП) і вузька клієнтська база страховиків, а також зосередження страхового ринку переважно на майновому страхуванні юридичних осіб;
- нерозвиненість довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення та відсутність правового регулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування;
- недостатність надійних фінансових інструментів для інвестування;
- надмірна кількість страхових компаній і недостатній рівень капіталізації страховиків, а також слабкий розвиток національного перестрахового ринку;
- використання страхового ринку суб'єктами господарювання для оптимізації оподаткування та виведення капіталу за кордон;
- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення страхового ринку;
- низький рівень страхової культури населення;
- необхідність скасування деяких видів обов'язкового страхування внаслідок їх економічної недоцільності та невиправданості. Нині здійснюється обов'язкове державне страхування певних категорій працівників (міліції, посадових осіб спеціальних підрозділів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, працівників прокуратури, військовослужбовців та військовозобов'язаних, призваних на збори, суддів, народних депутатів та інших категорій);
- переведення оподаткування страхової діяльності податком на прибуток на загальних засадах. Відсутність податку на прибуток у страховому секторі призводить до податкового арбітражу – переведення доходів із секторів із вищим податковим тиском у сектор страхування, де він значно нижчий. Відповідно зменшується сума податкових надходжень до бюджету з реального сектора економіки, спотворюється структура страхування в Україні;
- недостатньо здійснюється реалізація норми статті 22 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" щодо співпраці та координації діяльності між органами, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг;
- необхідність урегулювання питань, пов'язаних із введенням обов'язкового рейтингування. Через обмежену кількість установ, які пройшли процедуру рейтингування в уповноваженому рейтинговому агентстві (одному в Україні) та отримали кредитний рейтинг інвестиційного рівня, утворюється монополізація ринку, що призводить до заниження ставок по банківських депозитах;

➤ необхідність надання Держфінпослуг додаткових повноважень у сфері регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності підзвітних фінансових установ [7].

Можна констатувати, що за досить значних можливостей українського ринку страхових послуг потреби національної економіки і населення в якісних страхових послугах не задовільнено.

До шляхів оптимізації інтеграційних процесів України в світовий ринок страхових послуг можна віднести:

- залучення іноземних страховиків шляхом здійснення цілого комплексу заходів (перш за все спрямованих на підвищення платоспроможного попиту);
 - особливий механізм оподаткування;
 - спеціальний порядок розміщення страхових резервів;
 - внесення грошового депозиту в Центральний банк на весь період діяльності (як в Китаї);
 - дотримання відповідного співвідношення в апараті іноземного страховика іноземних і вітчизняних службовців (як в США, Італії);
 - розміщення грошових коштів статутного капіталу тільки в Україні у відповідних формах [1];
 - здійснити аналіз причин, форм, тенденцій глобалізації страхової світової системи, який допоможе оптимально сформувати напрями розвитку страхового ринку України. Великі зусилля знадобляться для адаптації національних страхових продуктів до вимог страхового ринку, підвищення їхніх параметрів до конкурентоспроможного рівня [9].
- Для України, як незалежної держави, яка сьогодні здійснює глибоку трансформацію національної економіки, важливим завданням є вирішення питання про те, яким чином міжнародна страхова система може допомогти їй вийти на шлях стабільного розвитку. У світі, де окремі держави все більше залежать у своєму економічному розвитку від стану всієї світової економіки, кожна країна відіграє певну роль у вирішенні глобальних проблем. Україна може і має зайняти належне, гідне місце у міжнародній страховій системі і світовій економіці в цілому, увійти в універсальну страхову систему, яка поєднує разом високорозвинені країни, країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою на основі базових міжнародних правил і дисциплін.

1. Базилевич "Страхова справа (2002)". Зміст та структура страхового ринку – <http://library.if.ua/book/26/1789.html> 2. Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности: Учебное пособие. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2001. 274 с., 59с. 3. Закон України "Про страхування". 4.Розпорядження Кабінету міністрів "Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року" – http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_guok/099.htm 5. <http://readbookz.com/book/114/2903.html> 6. http://pidruchniki.com.ua/17540906/finansii/ponyattya_strahovogo_rinku_yogo_struktura 7. Базилевич В.Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. – Збірник наукових праць. – Економіка – Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка, Київ, 2006р. – с.186. 8. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти. – Монографія Видавництва:КНЕУ, Київ – 2001р. – с.262. 9. Гольцберг М.А. Хасанбек Л.М. "Мировой финансовый кризис и его влияние на отечественную экономику" // Журнал "Чистая прибыль" № 37 октябрь 2008г. – с.25-28. 10. Філонюк О.Ф. Залучення іноземних інвестицій на страховий ринок України. – Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Карабіна, 2007 р., №779. – с.96-100. 11. Журавин С.Г. Страховые компании в условиях глобализации. – Издательство: Анкил, Москва, – 2005г. – с.176. 12. Гаманкова О.О. Капіталізація страхового ринку України як прояв процесів глобалізації / О.О. Гаманкова // Економічний часопис – XXI, 2006. – № 5-6. – С. 32. 13.Журавка О.С. Вплив іноземного капіталу на розвиток страхового ринку України / О.С. Журавка // Наука й економіка. – 2008. – № 1. – С. 277-285. 14.Пластун В.С. Іноземний капітал на страховому ринку України / В.С. Пластун, В.С. Домбровський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3. – С. 182-191.